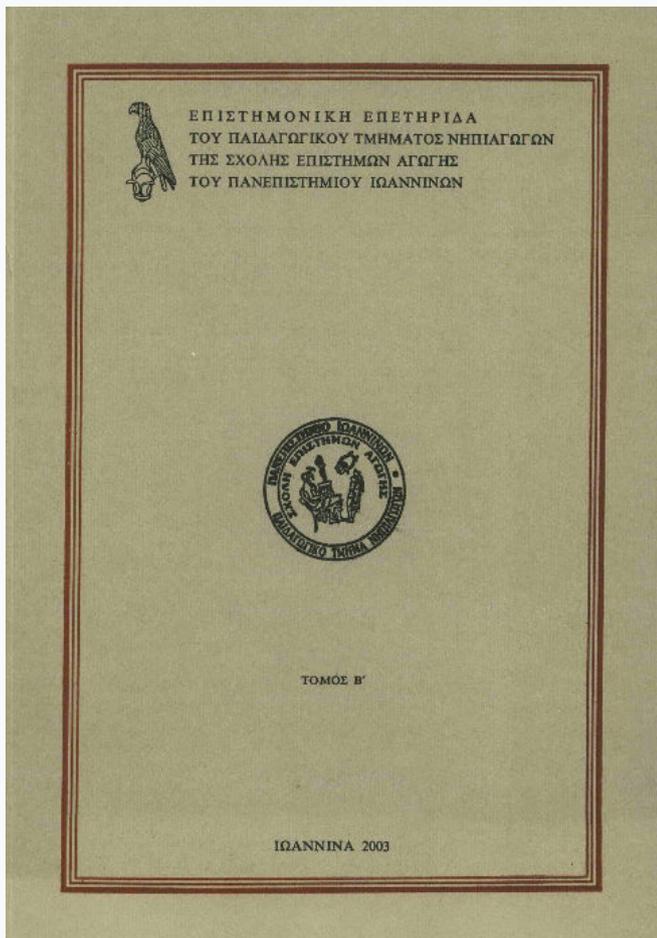

Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Τόμ. 2 (2003)

Η προοπτική της διαθεματικής προσέγγισης της μάθησης στην προσχολική εκπαίδευση

Σπύρος Χ. Πανταζής, Μαρία Ι. Σακελλαρίου

doi: [10.12681/jret.956](https://doi.org/10.12681/jret.956)

Copyright © 2003, Σπύρος Χ. Πανταζής, Μαρία Ι. Σακελλαρίου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πανταζής Σ. Χ., & Σακελλαρίου Μ. Ι. (2015). Η προοπτική της διαθεματικής προσέγγισης της μάθησης στην προσχολική εκπαίδευση. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 2, 171–180. <https://doi.org/10.12681/jret.956>

Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Περίληψη

Η εισήγηση αυτή διαπραγματεύεται: α) την εννοιολογική προσέγγιση της διαθεματικότητας, τη μέθοδο εργασίας που ακολουθείται και τη σύνδεσή της με το σχεδιασμό των Αναλυτικών Προγραμμάτων, β) την προοπτική της διαθεματικότητας για την προσχολική εκπαίδευση, γ) τα κυριότερα στάδια της παιδαγωγικής εργασίας διαθεματικού χαρακτήρα και τέλος δ) παρατίθεται ένα σχέδιο προγράμματος (Projekt) διαθεματικής προσέγγισης στο Νηπιαγωγείο.

Abstrac

This paper is dealing with a) the meaning of the cross curricular thematic approach, the following work way and the connection to Curriculum planning, b) the perspective of interdisciplinary learning for the pre-school education, c) the main stages of the interdisciplinary approach and finally d) is mentioned a projekt of interdisciplinary learning in Kindergarten.

1. Εισαγωγή.

Σήμερα, στην εποχή των μεγάλων μεταβολών στην πληροφορία, στη γνώση, στην τεχνολογική εξέλιξη και κατά συνέπεια στους κοινωνικούς θεσμούς όπως είναι η οικογένεια και η σχολική τάξη, είναι φυσικό οι μεταβολές αυτές να επηρεάζουν και την προσχολική εκπαίδευση. Σε ένα κόσμο που συνεχώς μεταβάλλεται, η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης¹ θα πρέπει

---

1. Kress, G. Education for the 21 th Century. Inaugural Lecture, Institute of Education, University of London, 1999.

να ανταποκρίνεται στη δημιουργία ενός τύπου ανθρώπου ευέλικτου, που συνεχώς πορεύεται προς τη γνώση και είναι σε θέση να βρει απαντήσεις στα προβλήματά του, δηλαδή τον τύπο του ανθρώπου, που έμαθε πώς να μαθαίνει¹. Και τούτο διότι η δεξιότητα της αυτομόρφωσης θεωρείται εφόδιο απαραίτητο για την κατανόηση και τη συμμετοχή στην πολυσύνθετη ζωή του σήμερα.

Στο πλαίσιο της ποιοτικής αναβάθμισης της εκπαίδευσης στη χώρα μας και ειδικότερα της προσχολικής εκπαίδευσης, συντάχθηκε για πρώτη φορά Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για τις βασικές δραστηριότητες του Νηπιαγωγείου (Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο, ΦΕΚ 1376/18.10.2001, τ. Β'), με κύριο στόχο τη διαμόρφωση μιας πολυδιάστατης, δημιουργικής προσωπικότητας του μαθητή².

2. Έννοια και χαρακτηριστικά γνωρίσματα της διαθεματικής προσέγγισης

Ως διαθεματική προσέγγιση της μάθησης νοείται η πραγμάτευση ενός θέματος από διάφορες οπτικές γωνίες με τη μορφή της εργαστηριακής και διερευνητικής διαδικασίας, γνωστής ως μέθοδος Projekt. Το θέμα διαπραγματεύεται ως πρόβλημα και οι μαθητές αναλαμβάνουν σε συμμετοχική βάση να το διερευνήσουν³. Σημαντικό χαρακτηριστικό της διαθεματικότητας είναι ότι κάθε μέλος της ομάδας συμβάλλει με τη δική του μορφή εμπειρίας στην κοινή εργασία, ενώ οι ομάδες μοιράζονται τις εμπειρίες τους και μαθαίνουν η μια από την άλλη, μέσα από μια ανεμπόδιστη ροή πληροφοριών.

Συχνά οι όροι «διαθεματικότητα» και «διεπιστημονικότητα» χρησιμοποιούνται ως ταυτόσημοι, όταν το θέμα που εξετάζεται προσεγγίζεται μέσα από τη συμβολή διαφόρων επιστημών, ενώ διαφοροποιούνται όταν προσεγγίζεται από πολλές οπτικές επιστημονικές γωνίες, παράλληλα με την καλλιέργεια σχετικών δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών⁴.

Η μέθοδος εργασίας που χρησιμοποιείται περιλαμβάνει κυρίως το στοιχείο της αυτενέργειας, ώστε η μάθηση να αποβαίνει βιωματική, με αποτέλεσμα η γνώση που προκύπτει να έχει χαρακτήρα υποκειμενικό και να οδηγείται το άτομο στην αγωγή της αυτομόρφωσης⁵. Στη διαθεματική προσέγγιση

1. Θεοφιλίδης, Χ.: Διαθεματική προσέγγιση της διδασκαλίας, εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα 1997, σ. 6.

2. Αλαχιώτης, Σ.: Για ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα, στο π. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, τ. 7, Αθήνα 2002, σ. 10.

3. Βέικου, Χ.: Σημειολογικές μεταβολές της έννοιας «Λόγος»: Παράδειγμα διαθεματικής διδασκαλίας στη Γ' τάξη του Γυμνασίου, στο π. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, τ. 7, Αθήνα 2002, σ. 158.

4. Αλαχιώτης, Σ., ό.π., σ. 10.

5. Θεοφιλίδης, Χ., ό.π., σ. 19.

γηση η μέθοδος εργασίας που ακολουθείται βοηθάει τους μαθητές να γνωρίσουν πώς να συλλέγουν και να ταξινομούν πληροφορίες και βέβαια πώς να χρησιμοποιούν τις γνώσεις που έχουν για την επίλυση νέων προβλημάτων¹. Με τον τρόπο αυτό η γνώση βρίσκεται στην πραγματική ζωή και καλεί τον καθένα να τη συλλέξει και να τη συνθέσει δημιουργικά μέσα από διαφορετικούς δρόμους αναζήτησης². Έτσι το σχολείο γίνεται παιδοκεντρικό, με την έννοια ότι τόσο η διδακτική, όσο κι η παιδευτική ενέργεια βασίζεται στο μαθητή, στις δυνάμεις του και την ψυχική του ιδιομορφία.

Πώς συνδέεται όμως η έννοια της διαθεματικότητας με το σχεδιασμό του Αναλυτικού Προγράμματος (Α.Π.); Με το διαθεματικό τρόπο οργάνωσης του Α.Π. καταργούνται, ως πλαίσια επιλογής και οργάνωσης της σχολικής γνώσης, τα διακριτά μαθήματα³ και η γνώση αντιμετωπίζεται ως ενιαία ολότητα, μέσα από τη διερεύνηση θεμάτων, ζητημάτων και προβληματικών καταστάσεων, που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τους μαθητές⁴ και έχουν άμεση συνάφεια με την κοινωνική πραγματικότητα. Επιχειρείται, θα λέγαμε, η διαμόρφωση «μορφωτικών ενοτήτων» σε κάθε μάθημα, θεμάτων δηλαδή που έχουν σχέση με την καθημερινή ζωή, χωρίς να αποκλείεται ο συνδυασμός γνώσεων από διαφορετικά μαθήματα⁵.

Με τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, ως στρατηγικής και ως μεθοδολογίας, διασφαλίζονται και αναπτύσσονται στους μαθητές οι γνωστικο-κοινωνικές δεξιότητες του επιστημονικού τρόπου σκέψης, ενώ με την ολιστική προσέγγιση της γνώσης που απαιτείται, προκαλείται το ενδιαφέρον και ταυτόχρονα ανταποκρίνεται στην πολυδιάστατη κοινωνική πραγματικότητα, στα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες του μαθητή⁶.

---

1. Θεοφιλίδης, Χ., ό.π., σ. 23.

2. Βαϊνά, Μ.: Μέθοδος Projekt: Μια πρόκληση για το ελληνικό σύστημα, π. Νέα Παιδεία, τ. 20, Αθήνα 1996, σ. 79.

3. Η κατάργηση των διακριτών μαθημάτων σημαίνει την κατάργησή τους ως πλαίσια οργάνωσης της σχολικής γνώσης. Ωστόσο παραμένουν ως χώρος άντλησης της σχολικής γνώσης. Ως πλαίσιο οργάνωσης αξιοποιούνται θέματα, ζητήματα και προβλήματα που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τους μαθητές, είτε γενικότερα για την κοινωνία και τον πολιτικό.

4. Ματσαγούρας, Η.: Διεπιστημονικότητα, διαθεματικότητα και Ενιαιοποίηση στα νέα Προγράμματα Σπουδών: Τρόποι οργάνωσης της σχολικής γνώσης, στο π. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, τ. 7, Αθήνα 2002, σ. 24, 31.

5. Βρεττός, Γ., Καψάλης, Α.: Αναλυτικά Προγράμματα: σχεδιασμός - αξιολόγηση- αναμόρφωση, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997, σ. 28.

6. Αλαχιώτης, Σ., ό.π., σ. 10.

3. Η διαθεματική προσέγγιση στην προσχολική εκπαίδευση

Στην προσχολική εκπαίδευση οι επιστήμες, τα γνωστικά αντικείμενα, υπάρχουν μόνο ως περιεχόμενο για να εξυπηρετούν τον παιδαγωγό στο σχεδιασμό των δραστηριοτήτων και βέβαια δεν έχουν τη μορφή και τα αυστηρά διακριτά όρια που συναντάμε στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Στόχοι και περιεχόμενο αναδεικνύονται μέσα από ενδεικτικές δραστηριότητες, κατάλληλες για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Η διαθεματικότητα προσφέρεται ως μέθοδος εργασίας για το χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης, ενώ παράλληλα διασφαλίζεται μέσα από την έμφαση που δίνεται στη διαδικασία, η σπουδαιότητα των γνώσεων που προϋποθέτουν και παράγουν αυτές οι διαδικασίες. Οι στόχοι των προγραμμάτων διαθεματικής προσέγγισης για το Νηπιαγωγείο οδηγούν σε κατάλληλα αναπτυξιακές πρακτικές, χρήσιμες και διερευνητικές δραστηριότητες που είναι σημαντικές για τα παιδιά, έτσι ώστε να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους, να κοινωνικοποιηθούν και να γνωρίσουν τον κόσμο.

Η προοπτική της διαθεματικότητας θεωρεί κατ' αρχήν το Νηπιαγωγείο ως ένα ανοιχτό χώρο, ο οποίος συνειδητά δεν αποδέχεται την απομόνωσή του και κατά δεύτερον την παιδαγωγική εργασία που συντελείται σ' αυτό, ως μια διαδικασία η οποία στοχεύει στο να βοηθήσει τα παιδιά να διαισθανθούν την κατάστασή τους, να ανακαλύψουν δυνατότητες διαπραγματεύσεως που θα τα βοηθήσουν να γνωρίσουν το παρόν ως το σημαντικότερο κομμάτι της ζωής τους, στο οποίο αξίζει κανείς να ζει ενεργά και δραστήρια¹.

Με τη διαθεματική προσέγγιση της μάθησης περιορίζεται τα φαινόμενο της ύπαρξης «στεγανών» και της προσφοράς ασύνδετων μεταξύ τους γνώσεων, όσο και η αδυναμία συνδεσής τους με την καθημερινή ζωή. Η παιδαγωγική του Νηπιαγωγείου θα πρέπει να είναι μια παιδαγωγική βοήθειας και «επεξεργασίας», μια παιδαγωγική βασισμένη στη φύση του παιδιού, αφού μόνο μέσω της «επεξεργασίας» τα παιδιά θα αντιληφθούν και θα κατανοήσουν την καθημερινή πραγματικότητα της ζωής².

Είναι προφανές λοιπόν, ότι η «εντολή εκπαίδευσης» του Νηπιαγωγείου υλοποιείται μέσω της ολόπλευρης προαγωγής της ικανότητας των παιδιών για διαπραγματεύση, μόρφωση, απόδοση, μάθηση. Κατά συνέπεια, στόχος αγωγής στο Νηπιαγωγείο είναι η καθοδήγηση των παιδιών στο να αντιληφθούν και να κατανοήσουν τις υφιστάμενες σχέσεις, που οδηγούν στη μάθηση. Μια μάθηση ως «συνέπεια της ενεργού συμμετοχής»¹⁵.

1. Πανταζής, Σ.: Η παιδαγωγική εργασία στο Νηπιαγωγείο, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002, σ. 44.

2. Πανταζής, Σ., ό.π., σ. 49.

3. Πανταζής, Σ., 49, 51.

Από τα παραπάνω γίνεται εμφανές ότι η διαθεματική προσέγγιση τοποθετεί το παιδί στο κέντρο της εκπαιδευτικής προσπάθειας, με αποτέλεσμα η παιδαγωγική εργασία να διεξάγεται μέσα σε ατμόσφαιρα αποδοχής και αμφίδρομης επικοινωνίας. Το παιδί έχει τη δυνατότητα να «συνδιαλέγεται» με τον εαυτό του και τον κόσμο που το περιβάλλει, να συνεργάζεται, να μελετά το φυσικό περιβάλλον, να επενεργεί πάνω στα πράγματα, να διαμορφώνει απόψεις, να συναποφασίζει δραστηριότητες και να συναξιολογεί. Με τον τρόπο αυτό το παιδί γίνεται παρουσία αυθεντική, αποβαίνει οντότητα δημιουργική και ενεργεί ως εκπρόσωπος του εαυτού του.

4. Πρακτική εφαρμογή της διαθεματικής προσέγγισης της μάθησης

Η πορεία εργασίας που ακολουθείται στη διαθεματική προσέγγιση προσιδιάζει με την πορεία εργασίας που εφαρμόζει ένας ερευνητής. Με την παιδαγωγική εργασία αυτού του τύπου προάγεται η ιδέα της αυτομόρφωσης και ο μαθητής εθίζεται στην τεχνική της διερευνητικής μεθόδου. Τα κυριότερα στάδια της παιδαγωγικής εργασίας με την προοπτική που της δίνει η διαθεματική προσέγγιση αφορούν¹:

1. τον προγραμματισμό από τον εκπαιδευτικό
2. τον προσανατολισμό των μαθητών
3. τη συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών
4. την παρουσίαση και αξιολόγηση της εργασίας

1. Ο προγραμματισμός του θέματος από τον εκπαιδευτικό γίνεται ορισμένες φορές πριν αρχίσει ο ουσιαστικός διάλογος μέσα στην τάξη με τα παιδιά και άλλες φορές μέσα από την αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού και μαθητών. Πρόκειται για τη διαδικασία επιλογής του θέματος² και επισήμανσης των βασικών πτυχών του, τη διατύπωση των στόχων και τον καθορισμό των δραστηριοτήτων, που ολοκληρώνεται με την προετοιμασία των σχετικών μέσων και υλικών. Το σχέδιο δράσης οφείλει να είναι ευέλικτο, ώστε να επιτρέπει την εφαρμογή νέων ιδεών οι οποίες μπορεί να προέρχονται είτε από τον εκπαιδευτικό είτε από τους μαθητές, ώστε να διανοίγονται νέοι δρόμοι διερεύνησης³.

---

1. Θεοφιλίδης, Χ., ό.π., σ. 51.

2. Η επιλογή του θέματος γίνεται με κριτήρια όπως: Το κοινό ενδιαφέρον των μελών της ομάδας, η αναγνώριση κοινωνικών σχέσεων, το επίπεδο ανάπτυξης των μελών της ομάδας, οι ευκαιρίες που προσφέρουν για διαθεματική μορφή και άσκηση των μαθητών σε δεξιότητες αυτομόρφωσης - τα μέσα που διαθέτει το σχολείο - η σχέση του με τους σκοπούς του Α.Π. (Σακελλαρίου, Μ.: Εισαγωγή στη Διδακτική της Κοινωνικής και Παιδαγωγικής Εργασίας του Νηπιαγωγείου, εκδ. Ατραπός, Αθήνα 2002, σ. 104 - 108).

3. Θεοφιλίδης, Χ., ό.π., σ. 59.

2. Στο δεύτερο στάδιο ακολουθεί ο προσανατολισμός των μαθητών στη θεματική ενότητα. Οι ειδικότεροι στόχοι στο στάδιο αυτό αφορούν τη διεγερση του ενδιαφέροντος των μαθητών, την άσκησή τους στην αναλυτική σκέψη και τέλος την οριστικοποίηση των δραστηριοτήτων και τον καταμερισμό της εργασίας. Όλα αυτά επιτυγχάνονται μέσα από μια ανοιχτή συζήτηση. Ο εκπαιδευτικός, αξιοποιώντας τις υπάρχουσες γνώσεις, τα βιώματα και τις εμπειρίες των παιδιών ως σημείο εκκίνησης, επιδιώκει συγχρόνως τη διερεύνηση και τον εμπλουτισμό τους. Με τη συμμετοχή των μαθητών δημιουργείται ατμόσφαιρα που προάγει τη βιωματική μάθηση και μεταβάλλει εκπαιδευτικό και μαθητές σε δρώντα συνυποκείμενα. Άλλωστε η συμμετοχή ενισχύει τη θετική στάση, ενώ οδηγεί σε ενέργεια που πηγάζει από την ελεύθερη βούληση του ατόμου¹.

3. Το τρίτο στάδιο είναι εκείνο που διαρκεί περισσότερο. Ο μαθητής έρχεται σε επαφή με διάφορες πηγές μάθησης, μέσα και έξω από το σχολείο. Συγκεντρώνει, ταξινομεί και ερμηνεύει πληροφορίες. Η επιτυχία βεβαίως εξαρτάται τόσο από την ποικιλία πηγών, όσο και από την αποτελεσματική χρήση τους.

4. Το τελευταίο στάδιο αφορά την παρουσίαση και αξιολόγηση της εργασίας, με βασικό στόχο την ανατροφοδότηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και τον εντοπισμό ελλείψεων, με απώτερο σκοπό την περαιτέρω βελτίωσή².

Εξίσου σημαντική με την παρουσίαση είναι και η αξιολόγηση της εργασίας³. Εγγύτερα στην παιδαγωγική ατμόσφαιρα του σχολείου και στους στόχους της διαθεματικής προσέγγισης βρίσκεται η περιγραφική μορφή έκφρασης του αξιολογικού αποτελέσματος, ιδιαίτερα μάλιστα στο χώρο της προσχολικής και πρωτοσχολικής εκπαίδευσης⁴. Η προσπάθεια μιας περιεκτικής και κριτικής αξιολόγησης θα πρέπει εκτός από το θέμα (κατάσταση, περιεχόμενο) να λαμβάνει υπόψη τόσο την ομάδα, όσο και το προσωπικό ατομικό επίπεδο⁵. Εναλλακτικές μέθοδοι αξιολόγησης για την προσχολική εκπαίδευση θεωρούνται στο πλαίσιο της διαθεματικότητας α) η πορεία και τα

1. Τερζής, Ν.: Η Παιδαγωγική του Αλέξανδρου Δελμούζου, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 147.

2. Κωνσταντίνου, Χ.: Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, στο π. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, τ. 7, Αθήνα 2002, σ. 39.

3. Για την τεχνική της κατανομής των ρόλων περισσότερο στο: Μαρσαγγούρας, Η.: Στρατηγικές διδασκαλίας, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002, σ. 106 - 107.

4. Κωνσταντίνου, Χ., ό.π., σ. σ. 45.

5. Σακελλαρίου, Μ.: Εισαγωγή στη Διδακτική της Κοινωνικής και Παιδαγωγικής Εργασίας του Νηπιαγωγείου, εκδ. Ατραπός, Αθήνα, 2002, σ. 115.

αποτελέσματα σχεδίων εργασίας, β) η αξιολόγηση της ομάδας από τα ίδια τα παιδιά και γ) ο φάκελος εργασιών του παιδιού¹.

Με την αξιολόγηση κρίνονται επιτεύγματα, αξιολογούνται οι μαθητές ως άτομα και ως ομάδα, κρίνεται η καταλληλότητα των δραστηριοτήτων που οργανώθηκαν και των μέσων που χρησιμοποιήθηκαν⁵. Ιδιαίτερα στο χώρο του Νηπιαγωγείου δίνεται έμφαση στις διαδικασίες απόκτησης της γνώσης, στις συνθήκες δημιουργικής εργασίας και αναδεικνύονται οι επικοινωνιακές δεξιότητες των παιδιών³, η απόκτηση υπευθυνότητας, η έρευνα και η κριτική σκέψη.

Όλη αυτή η ανατροφοδότηση παραμένει χρήσιμος οδηγός για τον προγραμματισμό της επόμενης ενότητας. Ωστόσο καταληκτικά θα λέγαμε ότι η αξιολόγηση δεν θα πρέπει να είναι αυτοσκοπός, αλλά να αποτελεί προέκταση του προγραμματισμού και της εφαρμογής ενός σχεδίου δράσης.

5. Ενδεικτικό παράδειγμα ενός Projekt στο Νηπιαγωγείο⁴.

Το projekt που διαπραγματευτήκαμε με θέμα «η πόλη μας χθες και σήμερα» έχει διαθεματικό προσανατολισμό με κοινωνική διάσταση και εκφράζει τη βασική παιδαγωγική θέση: Ανακαλύπτω την πραγματικότητα που με περιβάλλει και μαθαίνω από αυτή. Προέκυψε κατά τη διάρκεια οργάνωσης των διδασκαλιών από τους φοιτητές (του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών), μέσα από μια ενδιαφέρουσα συζήτηση μεταξύ φοιτητών και παιδιών γύρω από το θέμα. Οι φοιτητές συζήτησαν με τις νηπιαγωγούς το πλαίσιο του σχεδίου προγράμματος, τις προοπτικές και καθόρισαν τους στόχους και τις δραστηριότητες από κοινού με τα παιδιά.

Στόχοι

1. Να εξοικειωθούν τα παιδιά με ερευνητικές διαδικασίες.
2. Να καλλιεργήσουν τα πολιτιστικά και αισθητικά τους κριτήρια και να συνειδητοποιήσουν ότι άνθρωποι και περιβάλλον εξελίσσονται ταυτόχρονα, αναπτύσσοντας πολύπλευρες σχέσεις αλληλεξάρτησης.
3. Να εξοικειωθούν με τη διάσταση του χρόνου.
4. Να ανακαλύψουν τις δημιουργικές τους ικανότητες και να αναπτύξουν νέες μορφές έκφρασης.

1. ΥΠ. Ε.Π.Θ. - Π.Ι., σ. 8.

2. Περισσότερα στο Σακελλαρίου, Μ., ό.π.

3. Ματσαγγούρας, Η., ό.π., σ. 108.

4. Από το βιβλίο του Σπ. Πανατζή: Η παιδαγωγική εργασία στο Νηπιαγωγείο, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002.

5. Να ενισχύσουν την κοινωνικότητά τους.
6. Να ενισχύσουν την αυτοεκτίμησή τους.
7. Να καλλιεργήσουν τον προφορικό λόγο.

Δεξιότητες

1. Να αναπτύξουν ερευνητική και δημιουργική διάθεση.
2. Να αναπτύξουν ενδιαφέρον για ιστορικά γεγονότα.
3. Να αντλήσουν πληροφορίες από διάφορες πηγές (αφίσες, χάρτες, έργα τέχνης, φωτογραφίες, κ.ά.).
4. Να κατανοήσουν απλές χωροχρονικές σχέσεις.
5. Να αποκτήσουν θετική στάση και συμπεριφορά απέναντι στο περιβάλλον.
6. Να είναι σε θέση να διηγούνται, να περιγράφουν, να εξηγούν, να ερμηνεύουν.
7. Να επιλέγουν και να χρησιμοποιούν δημιουργικά διάφορα υλικά και χρώματα, να σχεδιάζουν, να ζωγραφίζουν, να κάνουν κολάζ.
8. Να κατανοήσουν το δικό τους ρόλο στην αλλαγή του περιβάλλοντος.

Δραστηριότητες

Οι δραστηριότητες ήταν πολύπλευρες και η όλη διαδικασία είχε ερευνητική, γνωστική, κοινωνική και καλλιτεχνική διάσταση.

- Αρχικά επισκεφθήκαμε τη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου, όπου οι φοιτητές μαζί με τα παιδιά αναζήτησαν μέσα από εφημερίδες και βιβλία του παρελθόντος εικόνες και γεγονότα περασμένων εποχών της πόλης (Ιστορία).
- Τα παιδιά ζήτησαν τη βοήθεια των γονιών και τους ενεργοποίησαν στη συγκέντρωση φωτογραφικού υλικού και πληροφοριών (Επικοινωνία).
- Ο φωτογράφος του Πανεπιστημίου προσφέρθηκε να βοηθήσει τα παιδιά στις μεγεθύνσεις παλαιών και νέων φωτογραφιών (Τέχνη).
- Το σημαντικότερο βήμα για την πραγματοποίηση του σχεδίου ήταν οι επισκέψεις των παιδιών στην πόλη. Επισκεφθήκαμε: χώρους και κτίρια με ιστορική σημασία, κτίρια με παραδοσιακή αρχιτεκτονική, την παλιά πόλη, το κάστρο της πόλης, το Λαογραφικό Μουσείο - παλιό τζαμί, το Βυζαντινό Μουσείο, εργαστήρια ασημικών (Περιβάλλον, Ιστορία, Τέχνη, Πολιτισμός, Χωροχρονική Διάσταση).
- Περπατήσαμε στα στενά δρομάκια μέσα στο κάστρο (Περιβάλλον).
- Τα παιδιά φωτογράφισαν χώρους και κτίρια, αγόρασαν κάρτες με ιστορικό περιεχόμενο (Δημιουργική Έκφραση).

- Ζωγράφισαν μέσα στο χώρο της παλιάς πόλης (Ανάπτυξη Εικαστικών Δραστηριοτήτων).
- Σύγκριναν τα καινούργια σπίτια δίπλα στα παλιά και δημιούργησαν άλλα κριτήρια αξιολόγησης (Κριτική Σκέψη).
- Τα παιδιά ζωγράφισαν στο Νηπιαγωγείο εικόνες που τους άρεσαν (Δημιουργική Έκφραση).
- Έκαναν κολάζ με παλιές φωτογραφίες (Δημιουργική Έκφραση).
- Ζωγράφισαν τη γειτονιά τους όπως φαντάστηκαν ότι θα ήταν παλιά (Δημιουργική Έκφραση).
- Συζητήσαμε για επαγγέλματα που χάθηκαν (Ιστορία - Προβληματισμός και Συμπεράσματα).
- Συζητήσαμε για τα υλικά κατασκευής των παλιών σπιτιών, για τους χώρους που διέθεταν, για τους μαστόρους εκείνης της εποχής (Μελέτη Περιβάλλοντος).
- Ακούσαμε παλιά παραδοσιακά τραγούδια και μάθαμε απλούς ηπειρώτικους χορούς (Μουσική Έκφραση και Τέχνη).
- Τα παιδιά μίλησαν για τη γειτονιά τους—τους ανθρώπους, τα κτίρια, κ.ά. (Γλώσσα).
- Δηγήθηκαν ιστορίες που άκουσαν από τους γονείς τους, τον παππού και τη γιαγιά (Γλώσσα).

Στη διάρκεια αυτού του μήνα προέκυψε φωτογραφικό υλικό από την ιστορία και την εξέλιξη της πόλης μας. Τα παιδιά μπόρεσαν να παρακολουθήσουν τις αλλαγές που έγιναν στο περιβάλλον και την εξέλιξη μιας μικρής πόλης με αγροτική οικονομία σε μεγάλο εμπορικό και οικονομικό κέντρο της περιοχής. Αυτή η εξέλιξη προκάλεσε συζητήσεις με απόψεις θετικές και αρνητικές.

Με το φωτογραφικό υλικό και τα στοιχεία που συγκεντρώσαμε, τα παιδιά με τη βοήθεια των νηπιαγωγών, των φοιτητών και των γονέων οργάνωσαν έκθεση φωτογραφίας. Η έκθεση ξύπνησε, όπως ήταν φυσικό, αναμνήσεις σε παππούδες, γιαγιάδες, γονείς, σε όλους όσοι επισκέφθηκαν την έκθεση. Τα παιδιά έκαναν συγκρίσεις, άκουσαν ιστορίες, ενδιαφέρθηκαν να μάθουν για τη ζωή πριν από πολλά χρόνια από ανθρώπους που έζησαν το παρελθόν και έγιναν μάρτυρες συζητήσεων για ελλείψεις ή πετυχημένες αλλαγές στην πόλη. Τα παιδιά ήταν οι «υπεύθυνοι» της έκθεσης, έδειχναν στους επισκέπτες, εξηγούσαν και ήταν περήφανα που η έκθεση τους είχε μεγάλη επιτυχία.

Μέσα από αυτή την πολύπλευρη και συντονισμένη δράση ενισχύθηκε η πολιτιστική ταυτότητα των παιδιών και καλλιεργήθηκε η δημιουργική έκφραση και ευαισθησία. Τα παιδιά δεν έμαθαν ακριβή ιστορικά στοιχεία, αλλά κατανόησαν μέσα από την αυθεντική ανθρώπινη εμπειρία ότι το περιβάλλον για

να εξελιχθεί όπως είναι σήμερα, χρειάστηκαν πολλά χρόνια και πολλές ανθρώπινες παρεμβάσεις.

Ο συγκεκριμένος σχεδιασμός των δραστηριοτήτων συνδέεται με πολλές γνωστικές περιοχές σε ενιαιοποιημένη μορφή και γι' αυτό προσφέρει ολιστικές εικόνες της πραγματικότητας. Η διαθεματική προσέγγιση του θέματος ήταν για μας μια πρόταση αλλά και μια πρόκληση, αφού αποτέλεσε τη γέφυρα για τη σύνδεση του χθες με το σήμερα. Μια πρόκληση για πανοραμική θέα του κόσμου, με τα δεδομένα του παρόντος και τη γνώση του παρελθόντος, εφόδια απαραίτητα για την οικοδόμηση του μέλλοντος.